

Byggnadsminnesförklaring av Värskärs kapell, Väderskär 1:1,
Loftahammars socken, Västerviks kommun, Småland

Fråga om byggnadsminnesförklaring av rubr byggnad väcktes av riksantikvarieämbetet 1974-03-18. Byggnadsnämnden har i protokoll från sammanträde 1980-03-06 förklarat sig inte ha något att erinra mot förslaget. Förvaltaren av kapellet Loftahammars församling, har inte heller haft något att erinra enligt sammanträdesprotokoll 1980-02-15. Ni har såsom delägare i fastigheten Väderskär 1:1 beretts tillfälle att före 1980-07-01 yttra Er över det förslag till skyddsföreskrifter, som länsstyrelsen utarbetat. Något yttrande från Er har ej inkommit.

./.

Länsstyrelsen har upprättat bif PM över byggnaden. Härav framgår, att Söderköpings borgare började använda Väderskär som säsongsboplats i början av 1700-talet. På 1880-talet var fiskeläget Smålands största med 14 bofasta fiskarfamiljer. Fiskarna var förenade i ett skärlag, där frågor av rättslig och ekonomisk art togs upp.

Skärlagets förnämsta gemensamma egendom var kapellet, förmodligen uppfört 1663, i äldre tider använt som både skolhus och kyrkokal. Kapellet är ett lågt timmerhus, klätt med rödfärgad panel och täckt av ett sadeltak med tegel. Inredningen är likaledes enkel med plankgolv och rakryggade träbänkar med inskurva bomärken. Väggarna är dels målade, dels klädda med redan förut målod panel, förmodligen tagen från en äldre inredning på Fågelvik. Målningarna framställer bibliska scener och utfördes ca 1740.

Kapellet är en exteriört och interiört välbevarad representant för äldre tiders fiskelägeskapell. Byggnadens dubbelfunktion som samlingslokal och gudstjänstlokal återfinns även hos de norrländska fiskelägeskapellen och de s k gruvkyrkorna i en del brukssamhällen. Den ålderdomliga karaktären framhävs ytterligare av fiskelägets kringliggande oreglerade bebyggelse på oskiftad mark. Kapellet är med hänsyn till det ovan anförda av stort kulturhistoriskt intresse och därmed att onse som synnerligen märklig.

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 1 § lagen om byggnadsminnen byggnaden för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skyddsföreskrifter:

Postadress:

391 86 KALMAR

Telefon:
(växel-direktval)
0480/82 000

Postgiro:

3 51 78 - 3

LÄNSSTYRELSEN

I KALMAR LÄN

Planeringsavdelningen

Länsantikvarien

Antikvarie Kiki Gjeress

11.392-4085-76 2.

./.

1. Kapellet, som på till ärendet hörande karta markerats med rött, får inte utan tillstånd av länsstyrelsen rivas, flyttas eller till sitt yttre förändras.
2. Kapellet får inte till sitt inre förändras i vad gäller tak, väggar, golv eller bärande takkonstruktion. Fasta inredningsdetaljer såsom kyrkbänkar, altare, fönster och dörrar får inte förändras eller bytas ut utan tillstånd från länsstyrelsen. Ej heller får väggmålningarna på något vis ändras eller försvannas.
3. Kapellet skall underhållas så att det inte förfaller eller det kulturhistoriska värdet minskar. Således skall alla underhållsåtgärder vad gäller såväl exteriör som interiör utföras på ett sätt som är avpassat efter det material och den teknik med vilken byggnaden uppförts.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar ifråga om underhållet av byggnaden och vården av det kringliggande området.

Om ändring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skyddsföreskrifter finnes nödvändig för att byggnaden skall vara till nytta eller om sådan ändring eljest kan anses påkallad av särskilda skäl, får länsstyrelsen enligt 3 § lagen om byggnadsminnen meddela tillstånd härtill.

Enligt 14 § tredje stycket samma lag gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

Om Ni vill överklaga detta beslut, skall Ni skriva till kammarrätten i Jönköping, Box 564, 551 02 Jönköping och tala om hur och varför Ni vill att beslutet skall ändras. Sänd även med sådant som Ni anser har betydelse för ärendet.

Kammarrätten måste ha fått in Er skrivelse inom tre veckor räknat från den dag då Ni fick del av beslutet.

Tala om vilket beslut Ni överklagar, t e x genom att anteckna ärendets nummer.

Underteckna skrivelsen och uppge fullständigt namn, personnummer, postadress och telefonnummer. Om Ni anlitar ombud kan i stället ombudet underteckna skrivelsen.

Upplysningar

Även riksantikvarieämbetet och statens historiska museer kan klaga över detta beslut.

För ytterligare upplysningar kan Ni vända Er till länsstyrelsen.

LÄNSSTYRELSEN

I KALMAR LÄN

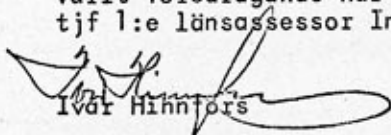
Planeringsavdelningen

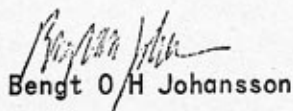
Länsantikvarien

Antikvarie Kiki Gjerss

11.392-4085-76 3.

Vid den slutliga handläggningen av detta ärende, i vilket länsråd Ivar Hinnfors beslutat och länsantikvarie Bengt O H Johansson varit föredragande har även länsarkitekt Lennart Weiman och t f l:e länsassessor Ingvar Linde deltagit.

Ivar Hinnfors

Bengt O H Johansson

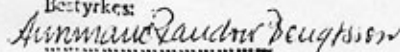
kopia
akten
länsantikvarien 2 ex + bil
riksantikvarieämbetet (rek mb) + bil
Kalmar läns museum + bil
juridiska enheten
planenheten
byggnadsnämnden i Västerviks kommun
Kulbackens museum + bil
inskrivningsmyndigheten vid Västerviks tingsrätt (med lagakraftsbevis) + karta

Denna fotostatkopia

överensstämmer med

originalet

Bestyrkes:

Annmarie Laurén Bengtsson

LÄNSSTYRELSEN

I KALMAR LÄN

Planeringsavdelningen

Länsantikvarien

Antikvarie Kiki Gjerss

UTSÄNDNINGSLISTA

11.392-4085-76

Kyrkorådet i Loftahammar, 590 95 Loftahammar

Värskärs kapell, Väderskär 1:1, Loftahammars socken, Västerviks kommun, Småland

ALLMÄN BAKGRUND

Det är oklart när Väderskär fick bofast befolkning. Ön var förmodligen, i likhet med andra fiskelägen på ostkusten, från början en säsongsboplats för fastlandsbönder och stadsborgare, som vid kusten drygade ut sin försörjning med fiske och sjöfågeljakt. Söderköpings borgare höll till på Väderskär åtminstone från 1700-talets början. Marken tillhörde ursprungligen Fågelvik och Hornsberg i Tryserums socken, men friköptes av de bofasta på 1870-talet.

BEBYGGELSE

Väderskär är fortfarande oskiftat. Fiskeläget har oreglerad bebyggelse av ålderdomlig karaktär. Ett drygt 20-tal byggnader ligger spridda på öns västra sida. Invid de låga boningshusen, som ibland har hög stenfot, ligger f d matbodas, källare, fähus etc. Vid stranden finns sjöbodas, båthus och bryggas. Ett stycke från bebyggelsen ligger kapellet. Man levde nästan uteslutande på strömmingsfiske, men även torsk och ål hade en viss betydelse. På 1880-talet var fiskeläget Smålands största med 14 fiskare, som ägde 670 skötas, 14 båtar och 28 ålhommar. Numera finns ett hushåll på ön.

SKÄRLAG

Fiskarna på Väderskär och kringliggande skär var sedan gammalt förenade i ett skärlag, där gemensamma frågor av rättslig och ekonomisk art dryftades. Skärlaget sammanträdde till hamnstämman under ledning av en hamnfogde. Sammankallningen skedde med trumma och mötena hölls i kapellet.

Skärlaget förde räkenskaps- och anteckningsbok, som bevarats till våra dagar. Anteckningarna börjar på 1690-talet. Här ges många upplysningar om kapellets underhåll, gåvor till kapellet m m. Även upplysningar om annan bebyggelse ges, så t ex år 1813, när husinnehavarna på Väderskär och kringliggande skär kommer överens om att ingen utan jordägarens samtycke får sälja eller bortföra hus. De skulle förbehållas fiskare. (1764 såldes enligt boken "några gl hus om wären", pengarna gick till "Korumhusets" underhåll).

Kassabok och bytrumma förvarades ursprungligen i kapellet.

KAPELLET
HISTORIK

Skärlagets förnämsta gemensamma egendom var kapellét, sedan 1600-talet benämnt korumhuset. Det dateras med en inskuren inskription till 1663. I tidigt 1800-tal omtalas, att kapellet vid den tiden även tjänar som skolhus och användes som samlingslokal. Dubbelfunktionen som samlingslokal och gudstjänstlokal återfinnes hos de norrländska fiskelägeskapellen och de s k gruvkyrkorna i en del brukssamhällen.

Ca 150 m öster om kapellet ligger en ödekyrkogård, enligt tradition en pestkyrkogård. Den har nr 78 i riksantikvarieämbetets fornlämningsregister för Loftahammars socken.

LÄNSSTYRELSEN

I KALMAR LÄN
Planeringsavdelningen
Länsantikvarien
Antikvarie Kiki Gjerss

11.392-4085-76 2.

Numera utnyttjas kapellet till sommargudstjänster. Det förvaltas av Loftahammars församling.

EXTERIÖR

Kapellet är ett lågt timmerhus, 9.5 x 8 m stort och med ett vapenhus med dörr i väster. Det är knuttimrat med inklädda knutar, panelat med stående plank på lock och rödfärgat. Grunden utgörs av kallmur av ojämna block. Utanför dörren ligger en plankbro på syllar med 2 trappsteg. Ytterdörr och omfattning är enklast möjliga. Fönstren är låga och breda, tre till antalet. Östfönstret är störst med 4 x 6 rutor, nord- och sydfönstren har 3 x 4 rutor. Ramverk och spröjsar är av trä och vitmålade. Sadeltaket är sedan 1813 täckt av enkupigt tegel. I kassaboken omtalas bl a näver och bräddor till det äldre taket.

INTERIÖR

Det helt brädinklädda innertaket är brutet, nedre partiet följer yttertaket, övre partiet är platt och tillkommet senare. Över kapellets mitt löper en bjälke, som vilar på två golvfasta stöd och förbinds med takkonstruktionen med fyra profilerade stolpar. Golvet är av breda längsgående plank med stora spikhuvuden. Bänkarna av trä är rakryggade, enkla och omålade, tidigare dörrförsedda. Flera av dem har inskurna bomärken för att markera menighetens bestämda platser. Altaret utgörs av ett enkelt, framtill inklätt bord och tjänar även som predikstol.

MÅLNINGAR

Väggar och tak (med undantag för det yngre plafondtaket) är målade. Målningen är av två skilda slag. Takfallen, östra gaveln, västra gavelröset och triumfbågen är målade på vitlimmad botten i svart, brunt och ljusrött. Målningarna, som bl a föreställer en Golgatascen, änglar, skepp, bladverk m m är daterade med året 1740. Övriga delar av kyrkans innerväggar panelades, förmodligen 1738, med redan förut målade bräddor. Enligt en teori härrör de från en äldre inredning på Fågelvik. Denna panel från senbarock är hållen i blått, rött, gult, brunt och skärt. Bräddorna är ombländade, och bildar endast bitvis sammanhängande motiv. Man kan urskilja Kristi dop, Kristi uppståndelse, kvinnofigurer, draperier m m.

Vissa konserveringsåtgärder, främst vad gäller målningarna, utfördes genom riksantikvarieämbetet 1974.

LITTERATUR

Fahlbeck, A., Värskär - "känt från TV och radio". Kalmar län 1974 (med utförlig litteraturlista).

Erixon, S., Bebyggelseundersökningar. Fataburen 1918.

Erixon, S., Ett skärlag och dess arkiv. Fataburen 1920.

Nilsson, N.J., Fiske, fiskare och fiskarebönder vid Kalmar läns kuster. Kalmar län 1953.

Kiki Gjerss
Kiki Gjerss

Tillhör länsstyrelsens i Kalmar län
 beaktat den 18 juli 1986

Ånne-Louise Landow Bengtsson

LOFVA
 NORRA
 HUI